

STAJALIŠTE PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA O UVODENJU ZDRAVSTVENOG ODGOJA U OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Povodom brojnih medijskih istupa i iznošenja različitih stajališta na od ove školske godine 2012./2013. uvedeni obvezni nastavni predmet zdravstvenog odgoja u program osnovne i srednje škole, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova želi izreći vlastito stajalište o navedenome i istaknuti nekoliko važnih činjenica na koje je propušteno ukazati u medijski do sada vrlo pomno popraćenju i žustroj javnoj raspravi.

Pravobraniteljica želi istaknuti da prije svega treba razlikovati **Kurikulum zdravstvenog odgoja** u kojem je razrađen nastavni plan i program zdravstvenog odgoja, zatim **preporučenu literaturu namijenjenu učiteljima i nastavnicima** za svaki od četiri modula Kurikuluma, te **Priručnik za učitelje i nastavnike** koji će koristiti učiteljima i nastavnicima u razradi nastavnih jedinica, a koji je prema najavama Agencije za odgoj i obrazovanje u fazi izrade.

Kurikulumom zdravstvenog odgoja obuhvatilo se četiri modula: Živjeti zdravo, Prevencija nasilničkog ponašanja, Prevencija ovisnosti i Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje, pri čemu se polemike najviše vode oko posljednje navedenoga.

Pravobraniteljica prije svega želi naglasiti da je nakon temeljite analize zaključila da **nijedan dio Kurikuluma zdravstvenog odgoja po pitanju spolne i rodne ravnopravnosti nije u suprotnosti sa ustavno-pravnim poretkom Republike Hrvatske niti sa međunarodnim i nacionalnim antidiskriminacijskim zakonodavstvom**, pa tako niti modul Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje. Štoviše, spomenuti modul kvalitetno je izrađen i iznimno značajan u smislu edukacije o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti u području obrazovanja kojom bi se trebalo doprinijeti prevenciji zdravstvenih problema s kojima se suočavaju učenici i učenice osnovnih i srednjih škola, a koji proizlaze upravo zbog nedostatne edukacije o takvim sadržajima u nacionalnom odgojno-obrazovnom sustavu. Pravobraniteljica ocjenjuje da je Kurikulum zdravstvenog odgoja, osim što je u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (NN 82/08) i ostalim nacionalnim antidiskriminacijskim propisima, također u skladu i sa vrlo relevantnim međunarodnim dokumentima vezano za seksualnu edukaciju: Međunarodnim stručnim smjernicama za seksualnu edukaciju (UNESCO)¹, Standardima za seksualnu edukaciju u Europi (Svjetska zdravstvena organizacija)² i Međunarodnim smjernicama za HIV/AIDS i ljudska prava (UNAIDS)³.

Pored toga, važno je naglasiti da je Kurikulum u skladu i sa, za spolnu i rodnu ravnopravnost, vrlo značajnim člankom 4.st.1.al.3. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

¹ International Technical Guidance on Sexuality Education: An evidence-informed approach for schools, teachers and health educators, UNESCO 2009.

² Standards for Sexuality Education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists, WHO 2010.

³ International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights, UNAIDS 2006.

(NN 126/12, pročišćeni tekst) u kojem se kao jedan od ciljeva odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama navodi i sljedeći: *odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva.*

Nadalje, treba spomenuti članak 64. Ustava Republike Hrvatske prema kojem su *roditelji dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece.* Međutim, isti članak također obvezuje roditelje da su *odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti.* U tom smislu treba ukazati na činjenicu kako je Europski sud za ljudska prava u predmetu *Dojan i drugi* potvrdio svoje jasno stajalište kako obvezatni zdravstveni odgoj koji uključuje obvezatna predavanja o spolnim različitostima, seksualnosti, kontracepciji, seksualnom nasilju i sl. ne predstavlja povredu 1) temeljnog prava roditelja na slobodu odgoja i obrazovanja svoje djece, 2) temeljnog prava djece na obrazovanje i 3) temeljnog prava roditelja i djece na slobodu vjeroispovijesti. U skladu s tim **Pravobraniteljica ovim putem želi ukazati na veliku važnost uvođenja zdravstvenog odgoja kao nastavnog predmeta i nepobitnu ulogu njime obuhvaćenih sadržaja za potpuni i skladan razvoj osobnosti učenica i učenika.**

Također, u Preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/trica Vijeća Europe državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta članak 32. govori o tome da je, *uzimajući u obzir primarno interes djeteta, potrebno poduzeti odgovarajuće mjere na svim razinama s ciljem promoviranja međusobne tolerancije i poštivanja u školama, bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet što uključuje i pružanje objektivnih informacija, zaštitu i potporu kako bi mogli živjeti u skladu s vlastitom seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom.* U suprotnome, postoji opasnost ostavljanja zdravstvenih posljedica na psihu pojedinca/ke te je evidentno da su upravo iz tog razloga, navedeni sadržaji uključeni u modul Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje Kurikuluma zdravstvenog odgoja, pa tako u tekstu uvoda u spomenuti modul u Kurikulumu između ostaloga stoji da je cilj modula *omogućiti učenicima usvajanje vještina potrebnih za donošenje odgovornih odluka važnih za očuvanje njihova fizičkog i mentalnog zdravlja te im pomoći da kroz razumijevanje različitosti i kritičko promišljanje izgrade pozitivan odnos prema sebi i drugima.* Pored toga, u istom članku Preporuke CM/Rec(2010)5 spominje se da *države članice također trebaju izraditi i provoditi ravnopravne i sigurne školske politike i akcijske planove da mogu osigurati pristup primjerenom protudiskriminacijskom obrazovanju ili pomoćnim i obrazovnim pomagalima.* No također treba uzeti u obzir da se u istom članku spominje da *te mjere trebaju uzeti u obzir prava roditelja u vezi obrazovanja svoje djece.*

U tom smislu treba uzeti u obzir činjenicu kako je Europski sud za ljudska prava u gore navedenom predmetu *Dojan i drugi* naveo kako države članice koje su odgovorne za svoje obrazovne programe ne smiju kroz iste omalovažavati vjerska stajališta roditelja i djece no da obrazovanje vezano uz spolni odgoj *mora poticati toleranciju među ljudima bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju i identitet.* S obzirom na oštrinu izjava koje se oko zdravstvenog odgoja iznose u javnoj raspravi, Pravobraniteljica posebno apelira da se u obzir uzme i činjenica kako u odgojno-obrazovnom sustavu, baš kao i u ostalim segmentima društvenog života, ravnopravno sudjeluju i učenice i učenici istospolne seksualne orijentacije koje takve izjave, bez sumnje, grubo pogađaju.

Posebno valja istaknuti dijelove modula Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje koji potiču da se temama pristupa multidisciplinarno s naglaskom na pluralnost svjetonazora pa se tako učiteljima i nastavnicima primjerice u ishodima učenja za taj modul između ostalog sugerira: *usporediti različite stavove o seksualnosti i uporabi zaštite tj.*

metoda kontracepcije (1. razred SŠ); *usporediti medicinska, religijska i feministička stajališta o prekidu trudnoće* (3. razred SŠ) i *analizirati različite pristupe (znanstveni, religijski i aktivistički) o ljudskoj homoseksualnosti* (3. razred SŠ).

Pored modula Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje u Kurikulumu zdravstvenog odgoja također je vrlo značajan **modul Prevencija nasilničkog ponašanja** u smislu prevencije spolno i rodno uvjetovanog nasilja. Međutim, pregledom sadržaja tog modula za sve razrede osnovne i srednje škole, pravobraniteljica je ustanovila da se među njegovim ishodima učenja u nijednom dijelu ne spominje usvajanje znanja o spolno i rodno uvjetovanom nasilju kao prevencije nasilja u obitelji. To je posebno važno istaknuti iz razloga što je Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09, 14/10, 60/10) i Kaznenim zakonom (NN 125/11) propisano da nasilničko ponašanje u obitelji predstavlja prekršajno, odnosno kazneno djelo, te također iz razloga što se nasilje nad ženama, pa tako i obiteljsko nasilje, smatra oblikom spolne diskriminacije sukladno Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (NN 03/01) te Deklaraciji UN-a o uklanjanju nasilja nad ženama (1993.). **Stoga Pravobraniteljica preporučuje da se u modul Prevencija nasilničkog ponašanja u Kurikulumu zdravstvenog odgoja među ishode učenja uvrsti i poduka o spolno i rodno uvjetovanom nasilju.**

Preporučena literatura za učitelje i nastavnike za modul Prevencija nasilničkog ponašanja sastoji se od 12 knjiga/publikacija, a za modul Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje od 16 knjiga/publikacija. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova trenutno nema dovoljno ljudskih niti financijskih resursa kako bi u kratkom roku proveo analizu cjelokupne spomenute literature koja je vrlo opširna, pa stoga trenutno niti nije u mogućnosti ponuditi javnosti stručno mišljenje o navedenome. Tijekom javne rasprave u kojoj su se suprotstavljala vrlo oprečna mišljenja ocjenjivali su se spornima dijelovi iz pojedinih knjiga/publikacija iz preporučene literature za modul Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje te se spominjalo „izvlačenje rečenica iz konteksta“. Ne želeći ulaziti u točnost ili netočnost takvih tvrdnji Pravobraniteljica urgira na sudionice i sudionike javne rasprave da ne potenciraju sukob različitih svjetonazora već da se usredotoče isključivo na dobrobit učenica i učenika kako bi im se pružio znanstveno i stručno utemeljen odgoj i obrazovanje o predmetu zdravstvenog odgoja koji je vrlo značajan u pogledu odgoja i obrazovanja za spolnu i rodnu ravnopravnost.

Pravobraniteljica izražava nadu da će **Priručnik za učitelje i nastavnike** koji će pratiti Kurikulum zdravstvenog odgoja biti jednako kvalitetno izrađen kao što je to i sam Kurikulum te pozdravlja najavu Agencije za odgoj i obrazovanje da će se sa provedbom zdravstvenog odgoja krenuti tek nakon stručnog usavršavanja učitelja, nastavnika i svih ostalih odgojno-obrazovnih djelatnika/ca zaduženih za njegovu provedbu u nastavi i izdavanja Priručnika za učitelje i nastavnike. Stoga Pravobraniteljica apelira na sve sudionice i sudionike javne rasprave da konačan sud o cjelokupnom uvođenju ovog novog nastavnog predmeta donesu nakon najavljenog izdavanja Priručnika za učitelje i nastavnike čime će se dobiti potpuna slika na koji način je predviđeno da se sadržaji obuhvaćeni Kurikulumom implementiraju u nastavu.

Zaključno, premda ocjenjivanje zdravstvenog odgoja nije predviđeno, Pravobraniteljica preporučuje da se u Kurikulum zdravstvenog odgoja *uvede poticajna mjera za učenice i učenike kojom bi se predvidjelo davanje naputka razrednicama i razrednicima da se aktivnost i usvojenost sadržaja učenica i učenika na nastavnim satovima zdravstvenog odgoja bilježi u imeniku u razrednoj knjizi u sklopu rubrike „Vladanje“.*